

De afschuwelijke vergetelheid

De werkkamer van Robert Musil.

Schrijfster en beeldend kunstenaar Florette Dijkstra heeft de werkkamer getekend van collega's: een plek waar energie en fantasie samenballen. „Kunstenaars dalen af naar het diepe punt waar herinneren overgaat in vergeten.”

De werkkamer van Van Gogh.

INTERVIEW

Peter Henk Steenhuis

De Kettelfactory in Schiedam is op dit moment het spannendste museum van Nederland, zeker voor iemand die geïnteresseerd is in de relatie tussen filosofie en beeldende kunst. Elke prachtig verzorgde uitnodiging voor een nieuwe expositie, die naast een afbeelding ook altijd een beschouwend-de tekst bevat, staat net zolang op mijn bureau tot ik denk: ook hier moet ik over schrijven. Afgelopen weken gebeurde dat met een tekening van een tafel, een vrij lege tafel met vlakken erop, en een donkere bovenkant die als een donderbui naar beneden dreigt te zakken. De tekening van schrijfster en beeldend kunstenaar Florette Dijkstra (1963) is getiteld 'De werkkamer van Robert Musil'. Op de tweede pagina van de uitnodiging staat een tekst van de Franse filosoof Maurice Blanchot (zie kader). Wat betekent dit? Wat hebben die tekst en dat beeld met elkaar te maken?

„Ik heb een reeks kamers getekend van schrijvers en beeldend kunst-

naars”, zegt Florette Dijkstra. „Ik vind het onvoorstelbaar dat kunstenaars in zo'n beperkte ruimte de meest wonderlijke werelden weten te creëren. Die samenhang van energie en fantasie – voor mij hangt er in zo'n ruimte een peilloze diepte die ik probeer te tekenen. Voor deze tekening heb ik een foto van Musil's kamer als uitgangspunt genomen. De tekening die dan ontstaat, en waar ik maanden aan kan schaven, gaat niet meer om de realistische ruimte waarin de Oostenrijkse schrijver heeft zitten werken maar om de verhouding tussen licht en donker.”

U heeft een reeks kamers gemaakt.

Waarin verschillen ze van elkaar?

„In de kamer van Musil hangt een enorme zwaarte; bij Van Gogh bleef er alleen een lichtvlek over.”

Heeft dat verschil te maken met het verschil in werk van de kunstenaars?

„Zeker, maar op welke manier? Ik houd erg van het werk van Musil, hij is in staat onvermoede verbindingen te leggen, bijvoorbeeld tussen het uitschenken van koffie in een kopje en de zielstoestand van degene

Vergetende herinnering

De herinnering is de muze.

Degene die zingt doet dit vanuit de herinnering

en verleent anderen het vermogen zich te herinneren.

De herinnering, toppunt van afgrond.

De dichter spreekt alsof hij zich herinnert, maar als hij zich herinnert

dan is dat door het vergeten.

(uit Maurice Blanchot, *Oubliouse mémoire*, Vert. Frank Vande Vliet)

die de koffie schenkt. Via dat uitschenken daalt hij af in de psyché van zijn personage. Het lezen van zijn werk ervaar ik als een haast claustrofobische ervaring. Vandaar de zwaarte in de tekening.”

En met zijn levensloop?

„Doordat ik jaren ziet een kunstenaar bezig ben, ken ik de biografische gegevens, maar daar gaat het me niet om. Soms staat die feitelijke kamer de tekening zelfs in de weg. Dat was zo bij Van Gogh. Ik had zijn laatste kamer in Auvers vrij precies getekend. Maar het was niets, een dode tekening. Dat mag niet, dacht ik, het is Van Gogh! Ik moet doof! Toen ben ik gaan gummen, ook dat is een vorm van afdalen. Uiteindelijk ontstond er alleen maar licht.”

U heeft het nu een paar keer over 'af-dalen'.

„Om iets meer duidelijk te maken over dat afdalen, citeer ik de Franse filosoof Maurice Blanchot. Want dat afdalen heeft met de herinnering te maken. Volgens Blanchot kun je als beeldend kunstenaar nooit iets nieuws maken, alles wat je maakt is al ergens in de wereld aanwezig.

Kunstenaars kunnen dat bestaande alleen maar aan het licht brengen, en dat doen ze door af te dalen in de herinnering en daarmee in de diepte van de geschiedenis. Daarom is de herinnering een muze, een bron waaruit je put. Maar voorbij de herinnering staat het vergeten: het meeste dat wij mensen hebben meege-maakt zijn we vergeten. De schrijver en de beeldend kunstenaar hebben als taak op te halen wat we vergeten zijn.”

Door dieper af te dalen kun je meer op-halen dan je dacht.

„Ja, kunstenaars – zangers en dichters volgens Blanchot – dalen af naar het diepe punt waar herinneren overgaat in vergeten. Ze stuiten op de afschuwelijke vergetelheid – of gelukkige vergetelheid, dat weet ik niet. En die zangers geven hun lied door, of hun verhaal, hun schilderij, hun gedicht. Op zo'n manier verlie-nen zij anderen – luisteraars, lezers, kijkers – het vermogen zich te herin-neren.”

Herinneren zij zich hetzelfde als de kunstenaar?

„Ieder herinnert zich het verhaal net

anders en vertelt het anders door, maar het is volgens Blanchot belang-rijk dat zangers luisteraars in staat stellen af te dalen in hun eigen herin-nering. En zo kan een luisteraar zelf eens zanger worden, die weer ande-ren in staat stelt op zoek te gaan naar dat duistere gebied.

„Die taak van de kunst heeft mij al-tijd aangesproken, ook toen ik nog niets wist van Blanchot. Vroeger heb ik mij beziggehouden met het opdip-pen van onbekende kunstenaars die geen plek hadden gekregen in het grote verhaal van de kunstgeschie-den. Ik heb een reconstructie ge-maakt van het werk van een verge-ten Engelse kunstenaar, Marlow Moss. Daarna schreef ik een roman over een kunstenaarsalon in Parijs. De zoektocht in woorden vertaalde zich ook in een reeks tekeningen en schilderijen.

„Nu heb ik weer een roman ge-schreven, die in september gepubli-ceerd wordt: 'De onvoltooide' geïnspireerd op de Nederlandse schrijfster Anna Blaman. Toevallig is het dit jaar Anna Blamanjaar, omdat zij vijftig jaar geleden is overleden. Net als bij de kamers is het verhaal losgezongen van het leven van Anna

Blaman. Zij is een eenling in de Ne-derlandse literatuur, toch ook wel enigszins vergeten. Zij heeft haar be-le leven op één kamer gewoond en gewerkt. Dat heeft een vreemd oeu-vere opgelevend dat zich permanent beweegt op de grens tussen leven en dood.”

Tekenen of schrijven, is dat op dezelfde manier afdalen?

„Ja, de duisternis en het licht uit mijn tekeningen doemen denk ik ook op in mijn verhalen. Je hoort dat je in het schrijven iets wezenlijks bloot-legt over je hoofdpersonage, maar uiteindelijk stuit je op het onuit-spreekbare, dat wat je nooit kunt we-ten: de grens waar herinneren over-gaat in vergeten. Blanchot zou zeg-gen: Dat is het toppunt van af-grond.”

De tentoonstelling 'Vergetende herin-nering', met werk van Florette Dijkstra, Marjolijn van den Assem en Frank Van den Broeck is nog t/m 11 juli te zien in De Kettelfactory in Schiedam. Openingstijden vrij, t/m zon, van 13.00 tot 17.00 en op afspraak. Tel: 010-473 8123. 'De onvoltooide' verschijnt in september bij uitgev. Querido.